

ЎТМИШГА НАЗАР

МАХСУС СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

СПЕЦИАЛЬНЫЙ ВЫПУСК

LOOK TO THE PAST

SPECIAL ISSUE

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Раҳбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

"Ўтмишга назар" илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала "Взгляд в прошлое"
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Кебадзе Мадонна

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет, Грузия*

Бурдиашвили Майя

*Доктор исторических наук, Телавский
государственный университет, Грузия*

Кожакесва Ляззат Темировна

*тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика университети,
Қозоғистон Республикаси*

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич

*тарих фанлари доктори, профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети*

Бобожонова Дилором Бобожонова

*тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон
жаҳон тиллари университети*

Зияева Доно Хамидовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Аширов Адҳам Азимбаевич

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Агзамова Гулчехра Азизовна

*тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти*

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна

*тарих фанлари доктори, Тошкент
кимё - технология институти*

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна

*тарих фанлари номзоди, Ўзбекистон
давлат жаҳон тиллари университети доцент*

Эргашева Юлдуз Алимовна

*Тарих фанлари доктори, профессор
Қариш муҳандислик-иқтисодиёт институти*

Теймураз Ахалмосулишвили

*профессор, Телавский государственный университет,
Грузия*

Халикова Раҳбар Эргашевна

*тарих фанлари доктори, профессор, Тошкент
давлат техника университети*

Ишанходжаева Замира Райимовна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б., Ўзбекистон
Миллий Университети*

Кобзева Ольга Петровна

*тарих фанлари доктори, профессор в.б., Ўзбекистон
Миллий университети*

Одилов Аброр Анварович

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Ерметов Аваз Абдуллаевич

*тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Сайнова Камола Давляталиевна

*тарих фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон
Миллий университети*

Джоробекова Айнур Эшимбасковна

*тарих фанлари номзоди, профессор, Ташқи ишлар
вазирлиги қошидаги Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси*

Толипов Файзулла Саидович

*Тошкент давлат техника университети доцент,
тарих фанлари номзоди*

Page Maker\Верстка\Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций научных журналов. tadqiqot.uz

ООО Tadqiqot, город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of tadqiqot.uz

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

23. Berdiyev A.A. BUXORO AMIRLIGINING XVIII- XIX ASRLARDA TASHQI SAVDOSI VA DIPLOMATIK ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR.....	198
24. Ботиров Э. МУҒУЛЛАРДАН ТЕМУРИЙЛАРГАЧА: БОЖХОНА ВА БОЖ СОЛИҚЛАРИ ТАРИХИДАН.....	208
25. Валихонова Г. К. РУС САЙЁҲЛАРИ ВА ҲАРБИЙЛАРИНИНГ ШАРҚИЙ ТУРКИСТОНДАГИ ВАЗИЯТГА МУНОСАБАТЛАРИ.....	214
26. Ганиева Ч.Х. МУЗЕЙЛАР ФАОЛИЯТИДА МАДАНИЙ-ТАЪЛИМ ЙЎНАЛИШИНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	220
27. Давлатова Ш. АМИР ТЕМУР ДАВРИ ТАРИХИ ҲАҚИДАГИ МАНБА.....	227
28. Ёдгоров З.Ш. МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИ ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА ЖИСМОНИЙ ТАРБИЯ ВА СПОРТНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ТАРИХИ.....	233
29. Жахонов Т. ШИМОЛИЙ БАҚТРИЯ КУШОНЛАР ШАҲАРСОЗЛИГИНИ ЎРГАНИЛИШИНИНГ АЙРИМ МАСАЛАЛАРИ (XX аср 70-йилларига қадар).....	239
30. Жўраев А. ЁЗМА МАНБАЛАРДА ЎЗБЕК ДАВЛАТЧИЛИГИНИНГ ШАКЛЛАНИШ ТАРИХИ.....	244
31. Zupunova G. ONALIK MAROSIMI: TOSHKENT TATARLARINING QARASHLARI VA E'TIQODLARI.....	249
32. Инатов М.Н. XX АСР 20-ЙИЛЛАРДА ЎЗБЕКИСТОНДА АҲОЛИШУНОСЛИК МАСАЛАЛАРИ.....	261
33. Кариева Н.А. РОССИЯ ИМПЕРАТОРЛИГИ ЖАМИЯТИ АЪЗОСИ Н.А.СЕВЕРЦОВНИНГ ТУРКИСТОН ҲУДУДИДА ОЛИБ БОРГАН ФАОЛИЯТИ МАСАЛАСИГА ДОИР.....	269

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

34.Канимкулов О.Ш. ЎЗБЕКИСТОНДА ТАРИХ ҲАМДА АРХЕОЛОГИЯ ФАНИНИНГ ТАРАҚҚИЁТИДА ЯҲЁ ФУЛОМОВ ХИЗМАТЛАРИ.....	278
35.Камолов Ж.М. ЭФТАЛИТЛАР ДАВРИ ШАҲАРСОЗЛИГИ.....	286
36.Курязова Д. ЎЗБЕКИСТОНДАГИ АРХЕОЛОГИК ОБЪЕКТЛАР ВА УЛАРНИ МУЗЕЙЛАШТИРИШ ЙЎЛИ БИЛАН САҚЛАБ ҚОЛИШ МАСАЛАЛАРИ....	292
37.Қурбонов Ф.Н., Шоев И.Х. БУХОРО ДАВЛАТ МУЗЕЙ - КЎРИҚХОНАСИ ЖАМЛАНМАСИДАГИ ИСЛОМДАН ОЛДИНГИ ДАВРГА ОИД ТАНГАЛАР ВА ТАНГА ХАЗИНАЛАРИ (НУМИЗМАТИК ТАҲЛИЛ).....	299
38.Исматова Н.К. ЯНГИЛАНГАН ЎЗБЕКИСТОНДА УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМДАГИ ИСЛОҲОТЛАР (1989-2020 йиллар).....	307
39.Исматуллаев Ф.О. ЎЗБЕКИСТОН ВА ЛАТВИЯ ЎРТАСИДАГИ ҲАМКОРЛИКНИНГ РИВОЖЛАНИШИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ.....	319
40.Кадирова М.Т. МАРКАЗИЙ ОСИЁ ХАЛҚЛАРИНИНГ УСМОНИЙЛАР ИМПЕРИЯСИ ШАКЛЛАНИШИГА ТАЪСИРИ.....	329
41.Каромов Ф.Ҳ. ТУРКИСТОНДА ОНАЛИК ВА БОЛАЛИКНИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ.....	334
42.Мажидов Ш.Ф. МИЛЛИЙ ХАВФСИЗЛИКНИ ЭТНОСИЁСИЙ ЖИҲАТЛАРИ: ЕИ ТАЖРИБАСИ (2000-ЙИЛЛАР БОШИ).....	340
43.Мамадаминова Б. ХОРАЗМ ХАЛҚ СОВЕТ РЕСПУБЛИКАСИ ҲУКУМАТИНИНГ ИЖТИМОИЙ МАСАЛАЛАРИГА ДОИР.....	345
44.Mattiyev O'.B. TURKISTONDAGI AFG'ON MUHOJIRLARI FAOLIYATINING GENERAL GUBERNATORLIK DAVRI HUUJATLARIDA YORITILISHI.....	353

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Berdiyev Abduvali Abdug'aniyevich,
TDPU Shahrisabz filiali tarix fani o'qituvchisi
abduvalib4111104@mail.ru

BUXORO AMIRLIGINING XVIII- XIX ASRLARDA TASHQI SAVDOSI VA DIPLOMATIK ALOQALARI HAQIDA AYRIM MA'LUMOTLAR

For citation: Berdiyev Abduvali. SPECIAL INFORMATION ON FOREIGN TRADE AND DIPLOMATIC RELATIONS IN THE 18 TH AND 19 TH CENTURY OF BUKHARA. Look to the past. 2020, SI, pp.198-207

<http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-SI-23>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada Buxoro xonligining tashqi diplomatik savdo aloqalari haqida ayrim ma'lumotlar keltiriladi. Demokratik jamiyat qurish yo'lida shu vaqtgacha bosib o'tilgan tarixiy bosqichlarni tahlil etish asosiy vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi. Jamiyat va davlatchilik tarixni yanada chuqurroq anglash va undan to'g'ri xulosa chiqarish mustaqil davlat barpo etish yo'lida asosiy omillardan biri bo'lishi mumkin. Hozirgi zamonaviy bosqichda tarixiy bosib o'tilgan yillarga qayta nazar tashlash ilmiy tadqiqot olib borishda zaruriy jihatlaridan biridir. Har tamonlama va chuqur o'rganilgan so'nggi o'rta asrlar davridan bizning davrimizgacha bo'lgan (XVIII-XIX asrlar) tariximizga nazar tashlasak ajdodlarimizning qanday yuksak madaniyatga ega bo'lganliklariga yana bir bor amin bo'lamiz. Maqolamni dolzarbligi shundan iboratki tarixshunoslik fanida bu mavzu yuzasidan qilingan fundamental ishlar juda sanoqlikdir. O'zbekiston Markaziy Osiyo xalqlari hayotida siyosiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lgan qadimgi dunyo sivilizatsiyasi beshiklaridan biridir.

O'zbekistonning boy o'tmishi va uning ko'psonli tarixiy obidalari, moddiy va manaviy madaniyati azaldan sharqshunos olimlarni o'ziga jalb etib kelgan Ayniqsa xonlikning Rossiya bilan savdo aloqalarini muhim jihatlar yoritiladi. Shuningdek, rus elchilarining xonliklar haqida yozib qoldirilgan esdaliklari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Buxoro xonligi, Hind elchilari, A.Jenkinson, Erketi shahri, Jung'orlar, Cherkasskiy ekspeditsiyasi, Hirot va Isfahon, Amir Haydar, Tibet, Koshg'ar, Quqon

xonligi.

Бердиев Абдували Абдуганиевич,
преподаватель истории
Шахрисабзском филиале ТГПУ
abduvalib4111104@mail.ru

ОСОБАЯ ИНФОРМАЦИЯ О ВНЕШНЕЙ ТОРГОВЛЕ И ДИПЛОМАТИЧЕСКИХ ОТНОШЕНИЯХ БУХАРЫ XVIII И XIX ВЕКОВ

АННОТАЦИЯ

В данной статье представлена некоторая информация о зарубежных дипломатических и торговых отношениях Бухарского ханства. Анализ исторических этапов построения демократического общества является одной из основных задач. Более глубокое понимание истории общества и государственности и правильные выводы могут быть одним из ключевых факторов построения независимого государства. На современном этапе обзор исторических лет является одним из важнейших аспектов научного исследования. Когда мы смотрим на историю позднего средневековья (восемнадцатого и девятнадцатого веков), мы можем быть уверены, что у наших предков была высокая культура. Актуальность моей статьи заключается в том, что фундаментальной работы по этому предмету в историографии мало.

Узбекистан является одной из колыбелей древней цивилизации, которая имеет политическое, экономическое и культурное значение в жизни народов Центральной Азии.

Богатая история Узбекистана и его исторические памятники, материальная и духовная культура, которые с древних времен привлекали востоковедов, особенно выделяют торговые отношения ханства с Россией. Также анализируются воспоминания русских послов о ханствах.

Ключевые слова: Бухарский эмират, Индийский послы, город Иркети, Жунгары, экспедиция А.Черкасского, Греат и Исфахан, Амир Хайдар, Тибет, Кашгар, Кокандское ханство.

Berdiev Abduvali Abduganievich,
Teacher of history in Shakhrisabz branch
of TSPU abduvalib4111104@mail.ru

SPECIAL INFORMATION ON FOREIGN TRADE AND DIPLOMATIC RELATIONS IN THE 18 TH AND 19 TH CENTURY OF BUKHARA

ABSTRACT

This article provides some information about the foreign diplomatic and trade relations of the Bukhara khanate. An analysis of the historical stages of building a democratic society is one of the main tasks. A deeper understanding of the history of society and statehood and the correct conclusions can be one of the key factors in building an independent state. At the present stage, a review of historical years is one of the essential aspects of scientific research. When we look at the history of the late medieval times (the

eighteenth and nineteenth centuries), we can be sure that our ancestors had a high culture. The relevance of my article is that the fundamental work done on this subject in historiography is few. Uzbekistan is one of the cradles of ancient civilization, which has political, economic and cultural significance in the lives of the peoples of Central Asia.

The rich history of Uzbekistan and its historical monuments, material and spiritual culture, which have attracted oriental scholars from ancient times, especially highlight the trade relations of the khanate with Russia. It also analyzes the memoirs of Russian ambassadors about khanates.

Index Terms: Bukhara khanate, Indian ambassadors, A.Jenkinson, Erketi city, Jungars, expedition of Cherkassky, Herat and Isfahan, Amir Haydar, Tibet, Kashgar, Kukan khanate.

Dolzarbliigi. O'zbek davlatchiligi tarixini ilmiy tadqiq etish, unga haqqoniy baho berish va to'plangan tajribadan ijodiy foydalanish mustaqil O'zbekiston Respublikasining ijtimoiy - siyosiy va madaniy taraqqiyotida muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun XX asrning oxiriga kelib jahon sivilizatsiyasining ajralmas qismi bo'lgan O'zbekiston tarixini, xususan o'zbek davlatchiligi tarixini har tomonlama o'rganish davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Shu bois ham, so'nggi yillarda O'zbekiston tarixining qator dolzarb masalalarini o'rganishda aniq va haqqoniy tarixiy yondashuv masalasi muhim bo'lib bormoqda. Ta'kidlash joizki, o'zbek xonliklaridan biri bo'lgan Buxoro xonligi - O'rta Osiyo tarixi, uning ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy hayoti va xalqaro munosabatlarida katta iz qoldirgan davlat bo'lib, uning har bir hukmdori yuritgan ichki va tashqi siyosat hamda uning oqibatlarini o'rganish alohida ilmiy izlanishlar olib borishni taqozo qiladi.

Mustaqillik jamiyat hayotining barcha sohalarida, jumladan ijtimoiy fanlarda ham tub o'zgarishlarga asos soldi. Eng avvalo ularning nazariy - uslubiy asoslari yangilandi. Ayniqsa, tarix fanining nazariy-uslubiy asoslari, uning maqsad va vazifalari tubdan o'zgardi. Har qanday jamiyat hayotida bunday tub, olamshumul o'zgarishlar bosqichma-bosqich, ba'zan bir necha o'n yilliklar va hatto asrlar davomida amalga oshadi. Shu bois tarixiy o'tmish saboqlarini hisobga olmasdan, mintaqamizdagi xalqlarning tarixiy tajribasidagi ijobiy va salbiy jihatlarni chuqur ilmiy tahlil qilmasdan, shu jumladan, O'rta Osiyo davlatchiligi tajribalarini o'rganmasdan, bugungi kunda buyuk deb ta'riflash mumkin bo'lgan hozirgi islohotlarning mohiyati va ahamiyatini to'liq tushunish va baholash mumkin emas. Demokratik jamiyat qurish yo'lida shu vaqtgacha bosib o'tilgan tarixiy bosqichlarni tahlil etish asosiy vazifalardan biri bo'lib hisoblanadi. Jamiyat va davlatchilik tarixni yanada chuqurroq anglash va undan to'g'ri xulosa chiqarish mustaqil davlat barpo etish yo'lida asosiy omillardan biri bo'lishi mumkin. Hozirgi zamonaviy bosqichda tarixiy bosib o'tilgan yillarga qayta nazar tashlash ilmiy tadqiqot olib borishda zaruriy jihatlaridan biridir.

O'zbekiston Markaziy Osiyo xalqlari hayotida siyosiy, iqtisodiy va madaniy jihatdan muhim ahamiyatga ega bo'lgan qadimgi dunyo sivilizatsiyasi beshiklaridan biridir.

O'zbekistonning boy o'tmishi va uning ko'psonli tarixiy obidalari, moddiy va manaviy madaniyati azaldan sharqshunos olimlarni o'ziga jalb etib kelgan. Biz yaqin kechmishdagi tarixiy haqiqatni u qanday bo'lsa, shu holda tiklash va gavdalantirishdek ezgu va olijanob maqsadni o'z oldimizga qo'yganmiz. Tarixiy haqiqat shundaki, Rossiya imperiyasining sobiq mustamlakasi bo'lgan, endilikda esa suveren davlatga aylangan O'zbekiston Respublikasining Rossiya Federatsiyasi bilan do'stona teng, o'zaro hurmat asosida davom etib kelayotgan aloqalarini mustahkamlashda u ikki tomonlama saboq va ibrat vazifasini o'tashi lozim bo'ladi. Ushbu maqollarni yozishda mahalliy manbalardan va rus sayyohlari, diplomatlari va elchilarining bergan ma'lumotlaridan, nashr qilingan rus va o'zbek tilidagi

kitoblardan keng foydalanildi.

2. Metodlar:

Buxoro amirligining qo'shni davlati bilan diplomatik munosabatlar o'rnatishining sabablari, o'zaro aloqalar olib borilgan yo'llar, munosabatlarning davriy o'zgarishlari, elchiliklarning maqsad va o'zaro munosabatlardagi ahamiyati va boshqa jihatlarni yoritish va ilmiy xulosa qilish maqolla oldiga qo'yilgan asosiy masala va farazlar hisoblanadi. Maqollani yozish jarayonida tarixiylik, xolislik, davriy izchillik, qiyosiy, tanqidiy, mantiqiy va xronologik, usullaridan foydalanildi.

3. Tadqiqot natijalari:

O'zbek xonliklari tashqi aloqalari tarixi O'zbekiston tarixi fanining muhim va o'ta dolzarb ilmiy yo'nalishlar doirasiga kiradi. Mazkur ishda Xorazm va umuman O'rta Osiyo va xorij yozma merosida XVIII - XIX asrlar Buxoro amirligini tashqi aloqalari tarixi, uning turli jihatlari har tamonlama o'rganildi va nazariy xulosalar, ilmiy natijalar olindi. Maqollada keltirilgan faktlar, ilmiy umumlashma va xulosalardan manbashunoslik, tarixshunoslik fanlarini o'qitish jarayonida, amaliy mashg'ulotlarda, Xiva xonligi tarixiga oid qo'llanmalar, darsliklar yozishda hamda o'lkashunoslik to'garaklarida foydalanish mumkin.

Xonlik haqidagi ayrim ma'lumotlarni (jumladan, XVIII asrda O'rta Osiyoning qo'shni Sharq davlatlari bilan aloqalarini) o'rganishda rus manbalari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki ularda iqtisodiy va siyosiy munosabatlarni tahlil qilish, savdo yo'llarini o'rganish uchun qilingan harakatlar, hamda qaysi mamlakatdan qanday mollar qancha miqdorda keltirilganligi haqidagi ma'lumotlar batafsil berilgan. Rus manbalarida rus elchi va elchiliklarining hisobotlari, Buxoro, Xiva va Hind elchilari hamda savdogarlarining so'rov ma'lumotlari keltirilgan. Shuningdek, hukmdorlar hamda xonlarning bir-birlariga tortiqlari, sovg'alari haqida ham ma'lumotlar keltiriladi. Anashu ma'lumotlar orqali O'rta Osiyo xonliklarining Hindiston va Rossiya o'rtasidagi savdodagi tutgan o'rnini bilib olish mumkin.

Shuningdek, tadqiqotchilar O'rta Osiyo bilan Moskva o'rtasidagi savdoning uch xil usuli borligi haqida ma'lumotlar keltirib o'tadi. Jumladan:

1. "Povalnaya" deb ataluvchi oddiy savdo bo'lib, bu savdo erkin savdogarlar orqali amalga oshirilgan.

2. Shox va xonlarning tovarlari bilan savdo bo'lib, bu savdo shox va xonlarning elchilik bilan kelgan shaxsiy savdogarlari orqali amalga oshirilgan. Shox va xonlarning tovarlaridan soliq olinmagan.

3. "Lyubitelskiye pominki" deb atalib, ikki davlat shox va xonlari o'rtasidagi bojsiz tovar ayirboshlash hisoblangan [1, B.68,70,71,51].

XVIII asrda, ya'ni Petr I hukmronligi yillarida Rossiyaning O'rta Osiyoga qiziqishi kuchayadi. O'rta Osiyo Rossiyani Sharqning savdo - iqtisodiy markazi, Rossiyadan Hindistonga boradigan asosiy yo'llardan biri ekanligi bilan o'ziga jalb qilardi. 1714 yili Petr I Sibir gubernatori knyaz Gagarindan Erketi shahrida (ya'ni Yorkend) oltin qumlar borligi xususida xabar topadi. Erketi bu davrda Jung'or xonligiga bo'ysunganligi aytiladi. Gagarin Petr I ga bu shaharni bosib olib, Yorkend yo'lidagi Yamishev ko'li bo'yida qal'a qurishni tavsiya qilgan [2, B.26-27]. Yevgraf Kaydalov kundaliklarida ham bu haqda ma'lumotlar berilgan [3]. U Rossiya savdoni to Hindistongacha rivojlantirish maqsadida qilayotgan harakatlarini va oltin qumlarni topish uchun ekspeditsiya uyushtirishini Petr I ning buyuk jonbozligi, deb hisoblagan edi.

Petr I Gagarinning xabaridan so'ng unga xat yozib, Yamishev ko'li bo'yida, iloji bo'lsa undan ham yuqorida shahar qurish, daryoda kemalar qatnashi mumkin bo'lgan joygacha

suzib borib, so'ng Yorkendga borib, uni egallashni topshirgan edi. 1714 yilda Irtish daryosining yuqori oqimi bo'ylab podpolkovnik Buxgols ekspeditsiyasi uyushtiradi.

Peterburgga kelgan Xiva elchisi ham Gagarinning ma'lumotlarini tasdiqlab, Amudaryodan ham oltin olinishini aytadi. Elchi, agarda rus davlati o'zining odamlarini Xivaga jo'natsa, Xiva xoni ularga oltinni topishga yordam beradi, deb ishontirgan edi. Shundan so'ng Petr I bu xabarni muhim bilib, tezlikda ikkala joyni ham tekshirtirish uchun ekspeditsiya jo'natgan edi. Shunday qilib, Petr I har ikkala ekspeditsiya o'z maqsadiga erishmagan taqdirda ham, Hindiston uchun yo'l ochilishiga va savdodan ko'plab oltinlarni qo'lga kiritishiga ko'zi yetgan edi. O'rta Osiyo Rossiya uchun Hindistonga olib boradigan vositachi davlat bo'lib qolgan edi.

Bu kabi nuqtai nazarni sovet adabiyotida YE.V.Bunakov, P.P.Ivanov, D.M.Lebedevlar ham qo'llab quvvatlaydi. Ularning fikricha, Hindistonga kirib borish ruslar uchun natija bermagan taqdirda ham, O'rta Osiyoga boradigan yo'l ma'lum bir ma'noda nafaqat topildi, balki o'zlashtirildi ham [4, B.106].

1717 yil Petr I Amudaryo orqali Hindistonga boradigan yo'lni topish maqsadida Bekovich-Cherkasskiy ekspeditsiyasini O'rta Osiyoga yuboradi. Rus podshosi ekspeditsiyaga bergan ko'rsatmasida, "Xiva xonidan kema olib Kojina degan savdogarni Amudaryo orqali Hindistonga jo'natish va kema borishi mumkin bo'lgan joyga qadar suzib borish, so'ng yo'lni davom ettirib daryolar, ko'llar, suv va quruqlik yo'li, ayniqsa, suv yo'lini yozib borish, va Hindistondan shu yo'l bilan ortga qaytish, agarda Hindistondan Kaspiy dengiziga boradigan undan ham yaxshi yo'lni eshita, o'sha yo'l bilan kelish va uni ham yozib borish", topshirilgan edi [5, B.31].

XVIII asr boshlarida Buxoroda siyosiy vaziyat juda og'ir bo'lgan. Xon hokimiyati nomigagina saqlanib qolgan edi. 1721-1725 yillarda O'rta Osiyoda bo'lgan Florio Beneveni ekspeditsiyasi bu siyosiy holatning guvohi bo'lgan. Bu ekspeditsiya Buxoro xonining rus podshosidan elchi yuborishini so'rab qilgan murojaatiga javoban jo'natilgan edi [6: 34-b]. Elchilikdan ko'zlangan asosiy maqsad, 1718 yil 13 iyuldagi "Ko'rsatma"da Buxoro xonligining ichki ahvolini to'la-to'kis o'rganish, deb belgilangan edi.

Bundan tashqari, Buxoro xonligining qo'shni Sharq davlatlari bilan savdo munosabatlarini o'rganish, hamda rus-buxoro savdo aloqalarini rivojlantirish imkoniyatlarini topish vazifasi ham o'rin olgan edi.

F.Beneveni ham o'z tadqiqotlarida Buxoroning Eron bilan aloqasiga doir ma'lumotlarni berar ekan, u 1722 yil ko'p savdo karvonlari Mashhaddan Buxoroga, Hirot va Isfahonga jo'natilganligi, lekin ularning bari turkmanlar yoki afg'onlar tomonidan talanganligini, oqibatda Balx orqali bo'ladigan savdo to'xtab qolganligi, to'rtinchi yil Kobul, Laxor va Hindiston shaharlariga karvonlar qatnamay qo'yganligini yozadi. F.Beneveni o'zining xizmatkori Minerni oltin va kumush konlarining joylashgan joyini topish va aniqlash maqsadida savdogar qiyofasida Balx va Badaxshonga jo'natadi. Uning xabariga ko'ra, u yerda ko'proq buxoro tovarlari sotilib, savdogarlar bu tovarlar uchun Badaxshon aholisidan tillo va kumush quymalari ko'rinishida haq olganlar. F.Beneveni xizmatkori Minerni Balx va Badaxshon bozorlaridagi rus tovarlari hayron qoldirgan: ular nina, oyna, qaychi, munchoqlar, suvsar, qunduz, los mo'ynalari va terisi, yashil, qizil va to'q zangori movutlar edi. Uning yozishicha, Badaxshondan Balx orqali Mashhadga oltin va kumush ortilgan karvonlar bir yilda 2, 3 va hatto 4 marta borgan. Xurosonda bular oltin va kumush tangalarga aylantirilib, unga O'rta Osiyo uchun Eron mollari sotib olingan [6, B.64].

XVIII asrning birinchi yarmida Rossiyaning O'rta Osiyo bilan savdo aloqalari kengaya boradi. Rus savdosini O'rta Osiyo xonliklari tovarlari bilan yanada ko'proq hamda keyinchalik Turkiston va Qozoq dashti ustidan nazorat o'rnatish maqsadida Orenburg shahrining

qurilishi boshlab yuboriladi. N.I.Nepliyuyev, P.I.Richkov va K.M.Tevkelev rahbarligida Hindiston bilan savdoni yo'lga qo'yish maqsadida maxsus kompaniya tashkil qilinadi [2]. Orenburg ekspeditsiyasi rahbari, mashhur rus geografi I.Kirilov Buxoroni Osiyoning savdo markazi sifatidagi ahamiyatiga yuqori baho berib, uning qo'shni Sharq davlatlari bilan aloqalardagi rolini ta'kidlab o'tgan edi [7, B.13].

1735 yil Kirilovning so'roviga binoan Astraxandan Ufaga hind savdogari Maravgi Barayev taklif qilingan. Savdogar Hindistondan O'rta Osiyo xonliklari orqali Astraxanga boradigan yo'l haqida ma'lumot bergan. Uning aytishicha, yaqin vaqtlargacha Eron va Buxoro orqali Rossiyaga 200 savdogar kelib savdo qilishar edi. Biroq keyingi paytlardagi Erondagi qaltis vaziyat va Buxoro yo'lida savdo karvonlarining talanishi oqibatida savdogarlar soni 80 taga qisqarib ketgan. Barayev, agarda yo'llarda xavf-xatar bo'lmaganda edi, Hindistondan Buxoro orqali Rossiyaga keluvchi savdogarlarning soni 600 kishiga yetgan bo'lishi mumkin edi, deb taxmin qilgan [8, B.138].

Mashhur rus geografi P.I.Richkov Buxoroning Hindiston bilan savdo aloqasida Orenburgning ahamiyatini alohida ta'kidlab o'tadi. U, butun Sharqiy Hindistonda yashayotgan xalqlar rus va boshqa g'arb tovarlarini faqat Orenburg va Buxoro orqaligina to'g'ridan-to'g'ri va arzon narxda bu qadar ko'p miqdorda va arzon narxda sotib olishi mumkin, deb ta'kidlagan edi [9, B.69-70].

Yangi Orenburg yo'nalishining ochilishi Rossiyaning O'rta Osiyo xonliklari bilan savdoni rivojlantirishiga, hamda to'g'ridan-to'g'ri rus-hind savdosini yo'lga qo'yishga imkon berdi. Orenburg orqali savdo karvonlari qatnay boshlaganligining birinchi o'n yilligidayoq ko'zlangan maqsadga erishildi. Rossiyadagi diplomatik topshiriqlarni bajarib yurgan buxorolik savdogar Irnazar Maksyutov O'rta Osiyo va hind parchasi, qimmatbaho toshlar va boshqa tovarlarni Orenburgga olib borgan. Shu tovarlarni Orenburgga olib kelganligi, buxorolik va hindistonlik savdogarlarni Orenburg savdosiga tortganligi sababli rus hukumati savdogar Maksyutovni bir necha marta mukofotlagan. [10, B.26]

Shunday qilib, rus elchilarining O'rta Osiyoning qo'shni davlatlar bilan diplomatik va savdo aloqalarini o'rganishdagi faoliyati, Orenburg shahrining qurilishi va undan ko'zlangan maqsad tez kunda natijasini ko'rsata boshlagan. Bu harakatlar natijasida qo'lga kiritilgan daliliy materiallar kelajakda ilmiy ishlar yozilishiga ham ijobiy asos bo'lib xizmat qilgan. Haqiqatdan ham, sovet davrida elchilarning keltirgan ma'lumotlari jamlanib, "Hujjatlar to'plami" ko'rinishiga keltirilib nashr qilingan. Bu to'plamlar O'rta Osiyo va Hindiston savdo munosabatlarini o'rganishda katta ahamiyatga ega bo'lgan.

XVIII asrning ikkinchi yarmida Rossiyada O'rta Osiyo xonliklari, jumladan, Buxoro xonligi haqida ko'p ma'lumotlar to'plana boshlagan. Rus soldati F.Yefremov "Devyatiletneye stranstvovaniye" nomli kitobida o'zining to'qqiz yil sayohat qilib, Buxoro, Eron, Xorazm, Farg'ona, Qarshi, Tibet va Hindistonda bo'lib, Afrika janubini aylanib Angliyaga va undan Rossiyaga borganligi haqida yozadi.

Yefremov Buxoro xonligida paxta yetishtirish masalasi bilan qiziqadi. U xonlik xo'jaligining qorako'l terisi eksporti bilan bog'liq bo'lgan qo'ychilik sohasini kengroq yoritishga ahamiyat bergan. "Ma'lumki, - deb yozadi Yefremov, Buxoro qorako'l terisi eksporti orqasidan shuhrat topgan va xon xazinasiga katta daromad keltirgan" [10, B.30-32].

Muallif Buxoroni Osiyoning yirik savdo markazi ekanligini ta'kidlaydi. U buxoroliklarning mamlakat ichki savdosida faol qatnashishini, u yerda ko'plab savdo rastalari va karvon-saroylari mavjudligini eslatib o'tadi. Yefremovning tassurotlari Buxoro xonligi tashqi savdosining taraqqiyot darajasini belgilashga yordam beradi.

Ma'lumotlarga boy va shu bilan birga Buxoroning kelajagi haqidagi Yefremovning asari

XVIII asrdagi Yevropa fani uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan.

Bizni qiziqtirgan masala bo'yicha muhim ma'lumotlar rus sayyohi va ofitseri T.S.Burnashev asarida uchraydi. U Rus hukumatining topshirig'iga ko'ra, 1794 yili Buxoroda bo'lgan edi [11, B.118]. U Buxoroda bo'lgan vaqtda u yerga savdo qilish uchun Afg'oniston, Eron, Hindiston va boshqa yurtlardan kelgan turli millat vakillarini ko'rgan. Burnashev Buxoroda joylashgan bozorlar to'g'risida yozib qoldirgan. Agarda Yefremovning sayohati davrida Buxoroda 4 ta g'isht karvon-saroy bo'lgan bo'lsa, Burnashev davrida ularning soni 9 ta bo'lgan. Karvon-saroilar sonining ortib borishiga e'tiborni qaratsak, Buxoroning tashqi iqtisodiy aloqalarining o'sib borganligi to'g'risidagi taassurotga ega bo'lamiz.

Burnashevning ma'lumotlariga ko'ra, Buxoro Hindiston va Erondan tillo, kumush va hind malmali olgan. Buxoro Eronga qorako'l terisi va boshqa tovarlar eksport qilgan. Burnashev Buxoroga keltiriladigan chet el tovarlaridan qirqdan bir miqdorida boj solig'i olinishini eslatib o'tadi. Rus savdogarlari esa o'z mablag'idan yigirmadan bir miqdorida soliq to'lagan [11, B.120].

XIX asrda Buxoro davlatchiligi tarixi mag'itlarining navbatdagi hukmdori Amir Haydar (1800-1825) podshohligi bilan boshlandi. U o'z sulolasidan bo'lgan boshqa tojdorlarga nisbatan ko'p jihatlari bilan o'zbek milliy davlatchiligi tarixida sezilarli iz qoldirgan, mang'itlar hukmronligini mustahkamlash, ichki va tashqi muxoliflarga qarshi kurashda qator muvaffaqiyatlarni qo'lga kiritishga erishgan. Bu hol, ayniqsa, uning tashqi siyosatida o'z davridagi g'oyat murakkab xalqaro munosabatlarni to'g'ri ilg'ab olib bilishida yorqin namoyon bo'ldi. Amir Haydar hukmronligining dastlabki o'n yili ichida Buxoro davlati olib borgan tashqi siyosiy diplomatik munosabatlarning ayrim qirralari haqidahaqqoniy va yangi ma'lumotlar beruvchi safarnomalar bugungi kunda davlatchilik tarixi masalalarini yanada chuqurroq tadqiq etishga imkon tug'diradi. 1805 yilda Rossiya tashqi ishlar vazirligi boshqarmasining boshlig'i knyaz Adam Charteriyskiy ko'rsatmasiga binoan maxsus karvonda savdogar qiyofasida Orenburgdan Buxoroga rus konfidentlaridan biri Habibulla Abdulov (bundan oldin ham bir necha maxfiy topshiriq bilan bu yerga kelib ketgan) yuboriladi. U bu yerda rasman soxta pul yasashda ayblangan va Buxoroga qochib kelgan rus fuqarolari teptyar-totorlarni Rossiyaga topshirish haqida muzokaralar yuritadi, ammo aslida unga yuklatilgan asosiy vazifa Nodirshohning Buxoroda yashashi taxmin etilgan nevarasini rus imperatori panohiga olib ketish va undan Rossiyaning O'rta Sharqdagi mustamlakachilik siyosatida foydalanish bo'lgan. Ayni vaqtda unga "buxoroliklarning Xiva va Eron bilan bo'lgan munosabatlarining darajasi haqida xufya ma'lumotlar yig'ish, bu ishlarga boshqa Yevropalik davlat vakillari aralashayotani yo'qmi, degan masalani ham aniqlash" yuklatilgan edi. 1809 yilda Rossiyadan Buxoroga maxfiy suratda yana bir konfident [12:64-b] poruchik Adilnosir Subhonqulov yuboriladi. Savdo karvoni bilan kelgan bu "vakil" ham Buxoroning ichki va tashqi ahvoli haqida, uning harbiy quvvati to'g'risida batafsil materiallar to'playdi va bu ma'lumotlar tartibga solinib, Orenburg gubernatori tomonidan Peturburgga jo'natiladi. 1812 yilda Ost-Indiya kompaniyasi Peshovardan Afg'oniston orqali Buxoroga o'z vakili Hofiz Muhammad Fozilxon ismli kimsan elchi sifatida Amir Haydar huzuriga yo'llaydi. O'sha yili u Buxoroga kelib uning hukmdori qabulida bo'ladi va amirga kompaniya rahbariyati hamda Buxoroga Kashmir orqali inglizlar yuborgan asosiy elchi - Mir Izzatulloh nomidan bitilgan nomalarni topshiradi. Hofiz Fozilxon o'z taassurotlarini fors tilida bitilgan "Buxoro manzillari tarixi" safarnomasida bayon qilgan. Xuddi shu yili yana Ost-Indiya kompaniyasi Hofiz Fozilxondan keyin Buxoroga o'zlarining asosiy elchilarini safarga otlantiradi. Bu elchilikka Said Mir Izzatulloh boshchilik qiladi. Ular Kashmirdan o'tib, sharqiy sarhadlardan Buxoro amirligi tuprog'iga kirib keladilar. Izzatulloh Buxoro amiri bilan ko'rishgach, bu yerdan Markaziy Osiyoning boshqa shaharlariga ham safar qiladi. U ham

Fozilxon singari barcha taassurotlarini maxsus hisobot tarzida yakunlab, Ost-Indiya rahbarlariga topshiradi. Ammo Said Mir Izzatullohning safar esdaliklari Fozilxonning "Buxoro manzillari tarixi" asaridan farqli o'laroq, oradan sal fursat o'tgach qisqartirilgan holda avval fransuz, so'ngra to'la ravishda ingliz tillariga tarjima qilinib, kitob holida chop etiladi.

O'tgan asrning dastlaki o'n yili ichida Buxoro amirligiga kelib ketgan ana shu "sayyohlar"ning qoldirgan safar taassurotlari mazmuni shuni ko'rsatadiki, bu o'zbek xonligi o'sha yillarda nafaqat O'rta Sharq mintaqasida, balki jahon miqyosida ko'tarilgan muhim xalqaro muammolar bilan aloqador bo'lgan.

Podsho Rossiyasi bosqinidan oldin O'rta Osiyo hududidagi xoniklar, xususan, Buxoro amirligi O'rta Osiyodagi eng boy va qudratli davlatlardan biri hisoblanar, uning davlat qurilishi hamda diplomatiyasi qo'shni davlatlar siyosatiga yuqori darajadagi sir o'tkazib kelar edi. Shu bois ham ayni kundabu davrdagi diplomatik munosabatlar, elchilik bordi-keldilariga oid nodir qo'lyozmalarni tadqiq etish - xalqimizga o'zining haqiqiy o'tmishini qaytarib berish muhim vazifalarimizdan biridir.

Tariximizning o'qilmagan sahifalariga ko'z yuritish natijasida shunga amin bo'lish mumkin: 1860 yilda Buxoro taxtiga Amir Muzaffarning o'tirishi bilan amirlikning xalqaro aloqalari yangi bosqichga ko'tarildi. Chunki xudi shu davrda Rossiya imperiyasining Turkiston sarhadlariga tajovuz xavfi yanada ortdi. Aynan 1860 yildan boshlab Qo'qon xonligi tasarrufidagi Oqmachit (hozirgi Qizil O'rda), Pishpek (Bishkek), Avliyo ota (Jambul), Turkiston shaharlarini birin-ketin bosib olina boshladi. Ana shundan keskin bir vaziyatda Amir Muzaffarxon markazlashgan Buxoro davlati hamda butun Turkiston hududini dushmanlardan saqlab qolish uchun Angliya, Fransiya, Italiya va Turkiya sultonligi kabi eng qudratli davlatlar bilan o'zining ochiq va maxfiy diplomatik aloqalarini o'rnatdi. Amirlik o'z elchilari orqali Angliyaning Hindistondagi vakillari va Turkiya sultonligi, shuningdek, Fransiya hamda Italiyaga harbiyo-siyosiy aloqalari o'rnatish takliflari bitilgan diplomatik nomalarni jo'natdi. Bu haq datarixchi Hamid ibn Baqo Xo'janing (O'zFAning Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar fondida saqlanayotgan) "Tanzil al-amsol fikri-zikri bayon ul-ahvol" asarida to'la ma'lumot beriladi. Asar muallifi amirning Qo'qon xonligi bilan birgalikda Vatan himoyasiga o'tlanish maqsadida amalga oshirilgan diplomatik ustamonligi xususida shunday yozadi: "Biz va sizning o'rtangizda do'stlik yuqori darajada bo'lganligi uchun hech qachon sizlarga nisbatan dushmanlikni ravo ko'rmaganmiz va ko'rmaymiz ham. Bugun biz tomonidan yozilayotgan xat qaroriga asosan Sayxun daryosi ichki tomoni bizniki, tashqi tarafi sizning mulkingizdir...". "Shuningdek, Amir Muzaffar ikki davlat o'rtasida tijorat bordi-keldisini yo'lga qo'yish masalasini ham ko'tardi" deydi muallif [13]. Albatta bu harakatlar ortida harbiy texnik jihatdan kuchli salohiyatga ega g'arb davlatlari orasidan ishonchli ham siyosiy, ham harbiy ittifoqchi topish maqsadi yotganini yaqqol ko'rish mumkin. Ushbu harakatlar bilan amir Xo'jandni o'z himoyasiga olishga erishadi. Ma'lumki, bunga qadar Buxoro va Angliya o'rtasida yaxshi diplomatik munosabatlar yo'lga qo'yilgan edi. Masalan, ikki mamlakat o'rtasidagi bir yillik savdo hajmi 170 ming funt sterlingni tashkil etar, bu aloqalar esa o'z navbatida yildan-yilga rivojlanib borar edi. Shu sababdan ham amir Muzaffar iqtisodiy-siyosiy hamkori - Angliyaning Hindistondagi general-gubernatori ser Jon Lourensga harbiy ko'mak so'rab murojaat etadi. Elchi Muhammad Porsoxo'ja orqali Kalkuttaga keladi va Buxoroning Angliyaga sodiqligini bildirib, inglizlardan harbiy ko'mak - qurol-yarog', to'plar, moliyaviy yordam va imkoni bo'lsa qo'shin so'raydi. General-gubernator esa aniq javob bermay, elchini ortiga qaytarib yuboradi. Shu o'rinda Muhammad Porsoxo'ja to'g'risida to'xtaladigan bo'lsak. U kishi Buxoroda

qozikalon (bosh sudya) lavozimida xizmat qilgan Inoyatullo Xojaning o'g'li bo'lib, unga amir Muzaffar davrida "Muftiy askariya" unvoni berilgan. Qonunshunoslik, tib va boshqa ilmlar bo'yicha katta salohiyatga ega bo'lgan elchi badiyatda ham o'z o'rniga ega bo'lib, ancha ma'noli she'rlar yozgan.

Buxoroda shuningdek, amir Abdul Ahad (1885-1910) hukmronlik qilgan yillarida tashqi diplomatik vasavdo-sotiq aloqalari ham ancharivojlantirilgan edi. Ayniqsa, ushbu davrdako'proq Rossiyabilan diplomatik aloqalarning amalga oshirilganligini manbalardan ko'rishimiz mumkin. Buxoro hukmdorining Peterburgga qilgan safarlari hisoboti sifatida "Ro'znomai safari Fitirburx" nomli ikki me'muar asar yozilgan bo'lib, asar Buxoro amiri Abdul Ahad tilidan yozilgan va uning 1892-1893 yillarda Peterburgga qilgan safari kundaligi hisoblanadi. Uni Rossiya - Buxoro munosabatlari tarixiga oid manba sifatida baholash mumkin. Ikkinchi asar "Ro'znomai safari chahorum ... ba Fitirburx" deb nomlanib, amir Abdul Ahadning 1906 yilda Peterburgga qilgan safari tafsilotlarini o'z ichiga oladi [12, B.69].

4. Xulosalar:

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash lozimki, Buxoro amirligi O'rta Osiyo xonliklari, Xitoy, jumladan Sharqiy Turkiston, Hindiston, Eron, Turkiya, Rossiya va boshqa mamlakatlar bilan savdo-iqtisodiy aloqalari o'rnatgan. Buxoro amirligi ayniqsa, Xitoy, jumladan, Koshg'ar bilan yaqin savdo munosabatlariga kirishgan. Buxoro Koshg'ar bilan to'g'ridan-to'g'ri savdo qilishdan tashqari Xitoyning O'rta Osiyo xonliklari, Hindiston, Eron va Rossiya bilan savdo aloqalarida vositachi rolini ham bajargan. Buxoro karvonsaroylarida Hindiston, Tibet, Koshg'ar, Quqon xonligi va Xiva xonligi, Afg'oniston, Rossiyadan olib kelingan mollar to'plangan. Mazkur savdo aloqalarida Buxoroning tashqi savdo aloqalarida, uning ko'shnilari Marv va Hirot aholisi alohida rol o'ynagan. Buxorolik savdogarlar Marvga har xil rus tovarlarini olib kelganligini alohida ta'kidlanishi lozim.

Иқтибослар/ Сноски/References:

1. Чулошников А. Торговля Московского государства с народами Средней Азии в XVI - XVII веках. // Материалы по истории Узбекской, Таджикской и Туркменской ССР. Ч.1. Л.: 1932. С.68; Юлдашев М.Ю. Ўша асар. С.70 - 71; Байкова Н.Б. Роль Средней Азии в русско - индийских торговых связях (первая половина XVI - вторая половина XVIII в.). Ташкент. 1964. С.51. (Chuloshnikov A. Trade of the Moscow state with the peoples of Central Asia in the XVI - XVII centuries. // Materials on the history of the Uzbek, Tajik and Turkmen SSR. Part 1. L.: 1932. P.68; Baykova N.B. The role of Central Asia in Indian trade relations (the first half of the 16th - the second half of the 18th century). Tashkent. 1964. P. 51.)

2. Соимонов Ф.И. О торгах за Каспийское море древних, средних и новейших времен; выписано из журнала Его Превосходительства Господина Тайного Советника сенатора и ордена Святого Александра Кавалера Федора Ивановича Соимонова, и из внесенных во оной дополнений Академии Наук Конференц - Секретаря, Профессора Истории и Historiографa, Г.Ф.Миллера. -М., 1765. - С.26-27 (Soimonov F.I. On bidding for the Caspian Sea of ancient, middle and modern times; written out from the journal of His Excellency Mr. Secret Advisor to the Senator and the Order of St. Alexander Cavalier Fyodor Ivanovich Soymonov, and from the additions to the Academy of Sciences Conference - Secretary, Professor of History and Historiographer, G.F. Miller. M., 1765. -P.26-27)

3. Кайдалов Е. Караван-записки, во время похода в Бухарию Российского

каравана, под воинским прикрытием, в 1824 и 1825; веденные начальником онаго Каравана над купечеством, Евграфом Кайдаловым. В трех частях. -М., 1827-1828 (Kaydalov E. Caravan-notes, during a campaign in Bukharia, Russian caravan, under military cover, in 1824 and 1825; led by the head of the onago Caravan over the merchants, Yevgraf Kaydalov. In three parts. -M., 1827-1828)

4. Лебедев Д.М. География в России XVII века: (Допетровский период). М.-Л.: Изд-во АН СССР. 1949. -С.106. (Lebedev D.M. Geography in Russia of the 17th century: (Pre-Peter the Great period). М.-L.: Publishing House of the USSR Academy of Sciences. 1949. -P.106.)

5. Соловьев О.Ф. Из истории русско-индийских связей. -М.: Соцэкгиз.1958. -С.31. (Solovyov O.F. From the History of Russian-Indian Relations. М.: Sotsekgiz. 1958. -P.31.)

6. Попов А. Сношения России с Хивой и Бухарою при Петре Великом // Записки Императорского Русского Географического общества. Кн.:IX. СПб., 1853. -С.34. (Popov A. Relations of Russia with Khiva and Bukhara under Peter the Great / / Notes of the Imperial Russian Geographical Society. Book: IX SPb., 1853. -P.34.)

7. Проект обер-секретаря Ивана Кирилова об удержании в русском подданстве киргиз и способах управления ими //Добросмыслов А.И. Материалы по истории России: Сборник указов и других документов, касающихся управления и устройства Оренбургского края. Т.1. Оренбург, 1900. -С.13. (The project of Chief Secretary Ivan Kirilov on the retention of Kyrgyz citizens in Russian citizenship and how to manage them // Dobrosmyslov A.I. Materials on the history of Russia: A collection of decrees and other documents relating to the management and organization of the Orenburg Territory. T.1. Orenburg, 1900.)

8.Рычков П.И. Топография Оренбургской губернии. Оренбург, 1887. -С.138. (Rychkov P.I. Topography of the Orenburg province. Orenburg, 1887. P.138.)

9. Матвиевский П.Е. Ўша асар. 109 б.; Вельяминов-Зернов В.В. Исторические известия о киргиз-кайсаках и сношениях России с Среднею Азиею со времени кончины Абул-Хайр хана (1748-1765 гг.). -Т.: Уфа, 1853. -С.69-70. (Velyaminov-Zernov V.V. Historical news of the Kyrgyz Kaisaks and the relations of Russia with Central Asia since the death of Abul-Khair Khan (1748-1765). -T.: Ufa, 1853. -P.69-70.)

10. Ефремов Ф. Девятилетнее странствование. М.: Гос изд-во геогр.лит., 1950. -С. 26,30-32 (Efremov F. Nine-year wandering. М.: State Publishing House geogr. Lit., 1950. -P. 26, 30-32.)

11. Бурнашев Т.С. Путешествие от Сибирской линии до города Бухары в 1794 и обратно в 1795 году //Сибирский вестник. СПб., 1818. ч.Ш. С.118-120. (Burnashev T.S. Travel from the Siberian line to the city of Bukhara in 1794 and back in 1795 // Siberian Bulletin. St. Petersburg, 1818.)

12. Шодиев Ж. Бухоро амирлигида давлатчилик масалалари (1753-1920). -Тошкент, 2005. -Б.64-69. (Shodiev J. Statehood issues in the Bukhara emirate (1753-1920) Tashkent - 2005 64-69 p.)

13. Содиқов М. "Амир номалари", Ишонч, 2001 йил 28 ноябрь (Sodiqov M. "Letters of the Emir", Ishonch, November 28, 2001)

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

МАХСУС СОН

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000